

interesującym studium stanowi analiza postaw, zachowań, świadomości młodzieży wobec polityki. Wskazuje się, że dla młodych ludzi powszechnie rzeczywistość sprzed 1989 r. jest już zamierzoną i mało interesującą przeszłością (s. 115). Obecnie młodzież w znacznie mniejszym stopniu angażuje się w życie publiczne; zainteresowanie zwykle życiem politycznym ujawnia się w okresie dużych przemian społecznych. W artykule dostarcza się materiału empirycznego pozyskanego w procesie badań metodami socjologicznymi; badaniem ankietowym objęto 100 uczniów szkół ponadpodstawowych. Z badań tych wynika, że młodzież postrzega politykę jako działalność związaną z rządzeniem, kierowaniem, a jednocześnie jako działalność niepotrzebną, jako, że korupcyjną, zakłamaną, pełną kłótni (s. 116). Zauważa się, że młodzież nie darzy polityków zaufaniem (s. 126). Świadomość braku perspektyw życiowych i zawodowych skutkuje frustracją oraz populizmem młodzieży. W ogólnej refleksji podziela się opinia, że przyszła demokracja zagospodarowana przez dzisiejszą młodzież może okazać się kulawa; być może będzie to demokracja bez obywateli – i społecznego kapitału zaufania, jako że zmniejsza się zainteresowanie życiem publicznym, a jeśli się ono ujawnia to zorientowane na urzeczywistnianie postaw skrajnych (s. 136).

Prezentując politykę kulturalną słusznie w opracowaniu artykułowym wskazano, że nie sposób rozpoznać napięć w środowiskach twórczych pomijając fazy rozwoju powojennego państwa polskiego; istotne jest zarówno poznanie problemów kadrowych, jak bazy materialnej instytucji kulturalnych; czynniki niezwykle były istotne dla rozwoju twórczości, a w tym różnych jej nurtów, urzeczywistnianych wartości; słusznie wskazuje się w analizie na ład zwany wolnościowym, jak i urzeczywistnianie instytucjonalne wartości na miarę danej sytuacji społeczno-politycznej, wskazuje się na założenia programowe i ich sposoby realizacji, deklaracje i rzeczywistość kulturalną.

Na dużą uwagę zasługuje opracowanie artykułowe myśli społeczno-politycznej obozu narodowego przed 1926 r. W refleksji ogólnej zauważa się, że wezwanie do czynu, odrzucenie tradycji ascetycznej i ewangelicznej miłości bliźniego ułatwiły, obok innych czynników, brutalizację środowiska „młodych” tak wyraźną w latach 30. Płytkość i zaciętwierzenie inspirowały i uzasadniały

wiele radykalnych zachowań, postaw młodego społeczeństwa, zwłaszcza ideowo sytuującego się na tzw. skrajnej prawicy nacjonalistycznej.

Zaprezentowane w pracy opracowania artykułowe są oryginalnym osiągnięciem naukowo-badawczym. Mimo że z jednej strony mają charakter przyczynków, to w rzeczywistości podniesiono w nich niezwykle nośne poznawczo zagadnienia współczesnego ładu kulturowo-cywilizacyjnego, zjawiska i procesy ujawniające się w polskiej transformacji ustrojowej 1989 r. Zwraca się w nich uwagę nie tylko w wymiarze deskryptywnym i eksplanacyjnym, ale też przede wszystkim analizuje się rzeczywistość obecną w kontekście dalszego jej rozwoju.

Andrzej Chodubski

Krystyna Leszczyńska, *Rządy Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2001. Skład. Organizacja i tryb funkcjonowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, ss. 482.

W systemie podmiotów życia politycznego istotne miejsce zajmuje rząd; w Polsce określany też mianem Rady Ministrów oraz niekiedy gabinetem. Mimo legitymowania się bogatą przeszłością funkcjonowania nie jest jednoznacznie definiowanie tej instytucji. W prawie konstytucyjnym oznacza ona: 1. cały mechanizm sprawowania władzy państwowej; 2. system organizacyjny podporządkowany Radzie Ministrów (organy i obsługujące je aparaty urzędnicze, które zalicza się do administracji rządowej); 3. wyodrębniony organ władzy wykonawczej określany zamiennie Radą Ministrów. W tym samym znaczeniu stosuje się termin gabinet, który w państwach współczesnych, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii jest synonimem Rady Ministrów.

Współcześnie w Polsce w systemie parlamentarno-gabinetowym Rada Ministrów jest (obok Prezydenta) podstawowym członem władzy wykonawczej, naczelnym organem konstytucyjnym państwa.

Prezentowana praca jest poświęcona analizie tej instytucji. Jako główny cel badawczy określono udzielanie odpowiedzi na pytania: co warunkowało i jak kształtowały się składy rządów, jak była ich organizacja oraz jak funkcjonowała Rada Ministrów w Polsce w latach 1989–2001, a więc

w okresie ponad dziesięciu lat transformacji systemowej, w wyniku której rząd stał się głównym ośrodkiem podejmowania decyzji politycznych (s. 6).

Zauważa się przy tym, że na strukturę i funkcjonowanie gabinetów rządowych istotny wpływ miały: wiedza, zdolność i ukierunkowania działań, umiejętność wywierania wpływu i inspirowania, a nawet temperament poszczególnych decydentów.

Istotę problemu zarysowano w czterech rozdziałach zatytułowanych kolejno: I. Konstytucyjne uwarunkowania składu, organizacji i funkcjonowania rządu; II. Skład Rady Ministrów; III. Organizacja Rady Ministrów; IV. Tryb funkcjonowania Rady Ministrów. Wykład poprzedza „Wstęp”, w którym ukazano aktualność i zasadność rozpoznawania problemu, dokonano uściśleń pojęciowych, wskazano cel i zadania poznawcze, scharakteryzowano podstawę źródłową prezentowanych kwestii oraz stan badań, wskazano na kwestie metodologiczno-metodologiczne oraz nowe ustalenia ukazane w poszczególnych rozdziałach pracy.

W rozdziale pierwszym wyodrębniono trzy kwestie: 1. Konstytucyjne regulacje w latach 1989–1992 (1.1. Skład Rządu, 1.2. Organizacja Rady Ministrów, 1.3. Tryb funkcjonowania Rady Ministrów); 2. Mała Konstytucja z 1992 roku (2.1. Skład Rady Ministrów w świetle Małej Konstytucji z 1992 roku, 2.2. Organizacja Rządu, 2.3. Sposób działania Rady Ministrów na podstawie Małej Konstytucji z 17 października 1992 roku); 3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (3.1. Skład Rady Ministrów na podstawie Konstytucji z 1997 roku, 3.2. Organizacja Rady Ministrów, 3.3. Funkcjonowanie Rady Ministrów na podstawie przepisów Konstytucji z 1997 roku).

Przypomina się tu, że pod koniec lat osiemdziesiątych doszło do załamania systemu politycznego w Polsce; przyczyn tej rzeczywistości było wiele; główne z nich to: brak dialogu ówczesnej władzy ze społeczeństwem oraz problemy społeczne, ekonomiczne i polityczne; reakcją na tę sytuację były strajki; protestowali ludzie, którzy pozostawali w opozycji wobec ówczesnego kierownictwa politycznego, a cieszyli się poparciem wśród znacznej części społeczeństwa. Sposobem na wyjście z kryzysu stała się propozycja zwołania konferencji „okrągłego stołu” strony rządo-

wej i opozycyjnej (solidarnościowej). Podczas obrad, które trwały dwa miesiące (6 lutego–5 kwietnia 1989 r.) uzgodniono kierunki przeprowadzenia reform, m.in. zakładano przebudowę ustroju politycznego państwa w kierunku demokracji parlamentarnej. Porozumienia między stronami dały początek licznym nowelizacjom Konstytucji z 22 lipca 1952 r.

Charakteryzując skład Rządu przywołano regulacje konstytucyjne określające zasady tworzenia jego struktury; podobnie też zaprezentowano zasady funkcjonowania Rady Ministrów; zauważa się, że przepisy konstytucyjne z lat 1989–1992 nie określiły liczby członków Rządu; nie określone też były sposoby funkcjonowania Rady Ministrów (s. 18–19).

Uregulowanie wielu kwestii nastąpiło w Ustawie Konstytucyjnej z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym nazywanej powszechnie Małą Konstytucją. Zgodnie z tą ustawą o liczbie członków Rady Ministrów decydowały dwa podmioty: parlament i premier oraz zgodnie z artykułem 61 Ustawy Prezydent (s. 22); ujawniła się możliwość łączenia (*compatibilitas*) mandatu posła z funkcją członka rządu. Dalsze regulacje w zakresie funkcjonowania rządu określono w Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. Określono m.in. zróżnicowanie dwóch kategorii ministrów; 1) kierujących określonymi działami administracji rządowej, których zakres kompetencji jako ministrów resortowych określają odpowiednie ustawy i 2) wypełniający zadania wyznaczone im przez Prezesa Rady Ministrów – ministrów bez teki. Określono, że nie można łączyć mandatu posła z niektórymi funkcjami w państwie, np. z funkcją Prezesa Narodowego Banku Polskiego czy Prezesa Najwyższej Izby Kontroli. Jednocześnie zaznaczono, że zakaz ten nie dotyczy członków Rady Ministrów i sekretarzy stanu w administracji, co oznacza, że osoby, które sprawują mandat poselski czy senatorski mogą być powoływane w skład Rady Ministrów; jednocześnie uregulowanie stanowi, że nie muszą w skład Rządu wchodzić tylko posłowie i senatorowie; osoby pełniące funkcję posła czy senatora mogą też pełnić odpowiedzialne stanowiska w Rządzie (s. 33–34).

Charakteryzując organizację Rady Ministrów wskazano na uregulowania konstytucyjne oraz

zakres kompetencyjny niektórych urzędów, a zwłaszcza premiera.

Szczególną formą organizacyjną jest zgodnie z Konstytucją Rada Gabinetowa, tj. zwoływane i przewodniczone przez głowę państwa. Rada ta jest wspólnym posiedzeniem rządu w pełnym składzie i głowy państwa pod przewodnictwem prezydenta, który nie posiada kompetencji Rady Ministrów (s. 39).

W rozdziale drugim zaprezentowano sześć zagadnień: 1. Kształtowanie składu Rady Ministrów; 2. Liczba członków Rady Ministrów oraz zróżnicowany charakter jej składu; 3. Personalny skład Rady Ministrów; 4. Administracyjno-organizacyjne aspekty składu Rady Ministrów; 5. Parlamentarne aspekty składu Rady Ministrów; 6. Polityczny skład Rady Ministrów. W analizie kwestii tych podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytania, jak przebiegały procesy kształtowania składu Rady ministrów i kto miał na nie wpływ? jaki był skład liczbowy poszczególnych gabinetów? jaka była kompozycja personalna poszczególnych rządów (wiek, płeć, wykształcenie, doświadczenie), co miało wpływ na administracyjno-organizacyjne aspekty składu gabinetów? czy członkowie poszczególnych Rad Ministrów łączyli niekiedy „rozległe” funkcje w rządzie z mandatem posła lub senatora, czy w skład rządów w Polsce wchodził politycy, czy osoby, które do polityki weszły „wczoraj” np. w wyniku wygrania wyborów w okręgu? Przypomniano też warunki kształtowania się poszczególnych gabinetów oraz rzeczywistość związaną z formowaniem ich składów.

Analizie szczegółowej poddano obraz kształtowania się rządów Tadeusza Mazowieckiego, Jana Krzysztofa Bieleckiego, Jana Olszewskiego, Hanny Suchockiej, Waldemara Pawlaka, Józefa Oleksego, Włodzimierza Cimoszewicza, Jerzego Buzka. W refleksji ogólnej zauważa się, że kształtowanie składu Rady Ministrów to proces niesformalizowany, mimo że też uwarunkowany przepisami prawno-konstytucyjnymi i regułami politycznymi; jest to proces trudny i wieloetapowy, w którym szczególną rolę powinien odgrywać przyszły premier; osoba szefa rządu w warunkach rządów koalicyjnych, to wynik konsensusu zawartego pomiędzy ugrupowaniami politycznymi mającymi wolę utworzenia koalicji rządowej. Zauważa się, że znaczną samodzielność w doborze ministrów miał Tadeusz Mazowiecki oraz Jan

Olszewski. Inni premierzy przy doborze członków Rady Ministrów byli ograniczeni stanowiskiem koalicjantów. W obszarze poszczególnych stanowisk w rządach w latach 1989–2001 nie decydowały w znacznym stopniu względy merytoryczne, tylko układy koleżeńskie, towarzyskie, wspólna przeszłość opozycyjna (gabinety „solidarnościowe”) lub partyjna (gabinety koalicji SLD-PSL), umiejętne wykorzystywanie przez Lecha Wałęsę artykułu 61 Małej Konstytucji z 1992 r., układ sił w parlamencie, a nawet względy międzynarodowe (s. 91).

Liczba powołanych członków rządów w skład istniejących w latach 1989–2001 gabinetów zależała od sejmu (ministerstwa były tworzone zgodnie z ustawą, na podstawie której powoływano komitety, których przewodniczący wchodził w skład Rady Ministrów) i poszczególnych premierów. Szefowie rządów decydowali o powołaniu tzw. fakultatywnych członków gabinetów (wiceprezesa Rady Ministrów, ministrowie bez teki) oraz o łączeniu poszczególnych stanowisk w Radzie Ministrów np. ministra resortowego i wicepremiera.

W skład ośmiu rządów funkcjonujących w latach 1989–2001 zostało powołanych 211 osób (niektórzy określone stanowiska zajmowali kilkakrotnie). Rządami kierowało ośmiu premierów; desygnowanych było dziewięciu (nie zdołano sformułować gabinetów) (s. 96).

Charakteryzując personalne składy członków z wskazaniem wieku; w refleksji uogólniającej wskazano, że rządy funkcjonujące w latach 1989–2001 nie były gerontokratyczne (starcze) ani pajądokratyczne (sprawowane przez ludzi bardzo młodych i niedoświadczonych); średnia wieku członków gabinetów oscylowała w granicach 50 lat. W przedziale wiekowym 30–39 lat było 25 członków rządu, 82 sytuowało się w wieku 40–49 lat, w wieku 50–59 lat było 67 osób, w przedziale wiekowym 60–69 lat było 32 członków oraz 5 ministrów ukończyło 70 lat.

W skład gabinetów powołano 12, które stanowiły 5,7% ogólnej liczby członków rządu. Pod względem wykształcenia najliczniejszą grupę w kolejnych rządach ministrów stanowili inżynierowie – 64 osoby, liczną grupę stanowili humaniści – 39 osób, ekonomistów było 49, prawników – 37; niepozytywne opinie o rzeczywistości kadrowej rządu prezentowały ośrodki opiniotwórcze spoza kraju, np. paryska „Kultura”, wskazu-

jąk np. „W Polsce brak jest fachowców, alternatywnych programów, brak – «ludzi»” (s. 114).

Wskazano, że w latach 1989–2001 na ogólną liczbę 211 członków rządu 111 sprawowało mandat parlamentarny; 9 z nich było senatorami, 102 posłami; niektórzy ministrowie wchodzili w skład prezydiów komisji sejmowych lub senackich.

Zauważa się w wykładzie, że wszystkie gabinety funkcjonujące od września 1989 r. do października 2001 r. miały charakter polityczny; odbijała się w nich sytuacja polityczna w kraju; ujawniła się konfrontacja polityczna pomiędzy rzeczywistością starego porządku ustrojowego oraz fragmentaryzującą się sytuacją opozycyjną (s. 152).

W rozdziale trzecim wyodrębniono zagadnienia: 1. Prezes Rady Ministrów jako organizator pracy Rządu; 2. Wiceprezesa Rady Ministrów; 3. Stałe komitety Rady Ministrów; 4. Rady i zespoły Rady Ministrów; 5. Komisje Rady Ministrów; 6. Pełnomocnicy Rządu; 7. Aparat pomocniczy dla Rządu. Podjęto tu odpowiedzi na pytania, jak wyglądał proces organizowania pracy rządów przez poszczególnych premierów? jak była pozycja wicepremierów powołanych w skład istniejących gabinetów rządowych? jaką funkcję pełniły stałe komitety Rad Ministrów, czy np. przyznane im kompetencje nie uszczupliły roli rządów w procesie decyzyjnym? jaka była rola, skład personalny i kompetencje powołanych rad i zespołów, w tym podzespołów międzyresortowych? jakie były funkcje, skład osobowy kompetencje utworzonych komisji oraz komisji wspólnych? w jakim celu Rady Ministrów powoływały działających w ich imieniu Pełnomocników Rządu, czy w ten sposób rządy nie zwalniały się z przyznanych im z mocy prawa kompetencji? jaka była rola aparatu pomocniczego dla rządu? Przy tym zaprezentowano w sposób całościowy organizację Rady Ministrów.

Zauważa się w analizie, że zgodnie z ładem konstytucyjnym z 1997 r. zwiększono kompetencje Prezesa Rady Ministrów w sferze organizacji pracy tej instytucji. W praktyce politycznej organizacyjna rola poszczególnych premierów oraz funkcjonowanie gabinetów należała do sfery zwanej poufną (s. 171). Przypomniano w tym względzie myśl ponadczasową Machiavellego: „Nie jest dla książąt rzeczą małej wagi wybór ministrów, którzy zależnie od jego rozumu są dobrymi lub złymi. I pierwsze przypuszczenie, jakie się czyni

o panu i jego umyśle, wysuwa się z tego, jakich przy nim widzi się ludzi; gdy ci są zdadni i wierni, można go zawsze uważać za mądrego, gdyż umiał poznać się na ich zdadności i utrzymać ich w wierności. Natomiast, gdy jest przeciwnie, wtedy zawsze wytworzy sobie można niekorzystny o nim sąd, gdyż już w samym wyborze ich popełnia pierwszy błąd”.

Charakteryzując pozycję wicepremierów zauważa się, że nie posiadali oni własnych kompetencji; ich rola polegała na zastępowaniu premiera w określonych sytuacjach; w praktyce nie wszyscy wicepremierzy podpisywali dokumenty rządowe lub prowadzili posiedzenia Rady Ministrów (s. 181). Specyficzną rolę pełniły komitety, których istniało 20; ich celem było zapewnienie koordynacji działań organów administracji rządowej w celu efektywnej realizacji zadań Rządu.

Funkcję aparatu pomocniczego wobec Rady Ministrów i jej Prezesa w latach 1989–1996 pełnił Urząd Rady Ministrów, a w latach 1997–2001 Kancelaria Prezesa Rady Ministrów; zauważa się w wykładzie, że „aparat urzędniczy” był m.in. „areną spektakularnych politycznych rozgrywek” (s. 287).

W rozdziale czwartym pracy zaprezentowano poznawczo zagadnienia: 1. Zwolywanie, ustalenie porządku dziennego oraz uczestnicy posiedzeń Rady Ministrów, 2. Tryb kolegialny pracy Rządu; 3. Tryb obiegowy prac Rządu; 4. Rada Gabinetowa; 5. Reprezentacja Rządu. Dostarczono tu starannie zgromadzonej wiedzy faktologicznej, którą uporządkowano w ujęciu systemowym oraz zinterpretowano z pozycji politologicznej i prawnej.

Zauważono w wykładzie, że w latach 1989–1997 nie odbywały się posiedzenia Rady Ministrów pod przewodnictwem głowy państwa. Prezydenci Wojciech Jaruzelski i Lech Wałęsa nie skorzystali z możliwości zwołania Rady Gabinetowej. Wskazuje się, że Wojciech Jaruzelski wyraźnie dystansował się od polityki rządu Tadeusza Mazowieckiego, a z kolei Lech Wałęsa dysponował „swoimi” metodami wpływania na politykę gabinetów rządowych, które istniały w okresie pełnienia przez niego najwyższej funkcji w państwie (s. 314).

Podkreślono w analizie, że kontakty rządu z innymi instytucjami politycznymi są istotną sferą jego działalności, mają one szeroki zakres, aczkolwiek najbardziej precyzyjne ich określenie

w dokumentach prawnych nie zabezpiecza rządu przed występowaniem niektórych jego ministrów wyłącznie we własnym imieniu, a nie w imieniu kolegialnym (s. 320).

Prezentację analityczną zawarła w poszczególnych rozdziałach kończy „Zakończenie”, w którym dokonano uogólniającego ukazania problemu funkcjonowania rządu w Polsce po 1989 r. Wskazano, że w latach 1989–2001 nie istniał żaden rząd fachowców, kształtowanie składu Rady Ministrów odbywało się w procesie niesformalizowanym; łączenie funkcji w Rządzie z mandatem parlamentarnym jest stosunkowo bezpieczne dla Rady Ministrów, ponieważ gabinet może łatwiej uzyskać poparcie w parlamencie dla swoich działań (s. 321–325).

Egzemplifikacyjną część składową pracy stanowią dwa aneksy, które zawierają ujęcia tabelaryczne oraz zestawieniowe; zamieszczono 47 tabel oraz 15 zestawień. W materiale tym zawarto składy członków poszczególnych rządów, wykazy rad, zespołów, komisji i pełnomocników w rządach. W zestawieniach uwzględniono m.in. zespoły o międzyresortowym, resortowym charakterze zadań rządowych, rady o charakterze międzyresortowym, resortowym i pozaresortowym charakterze zadań rządowych, komisje o międzyresortowym, resortowym i pozaresortowym charakterze zadań rządowych, przedmioty zadań zespołów, rad, komisji oraz rolę zespołów, rad i komisji. Jest to istotny materiał faktologiczny, porządkujący wiedzę o funkcjonowaniu instytucji Rady Ministrów oraz jej różnych organów.

W zestawieniu bibliograficznym zaprezentowano: źródła prawa, dokumenty, druki parlamentarne, encyklopedie i słowniki, wydawnictwa naczelnych organów państwa oraz artykuły i monografie odbijające istotę rozpoznawanego problemu.

W refleksji uogólniającej należy stwierdzić, że prezentowana książka jest wartościowym opracowaniem poznawczym; dostarcza się w niej bogatej wiedzy deskryptywnej charakteryzującej monograficznie działalność polskiego rządu po 1989 r. Wartościowa jest warstwa eksplanacyjna, gdzie podejmuje się politologiczną ocenę zjawisk i procesów ujawniających się w funkcjonowaniu tej instytucji.

Andrzej Chodubski

Grzegorz Ignaczeński, *Specyfika marketingu politycznego w Polsce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, ss. 129.

Ujawniający się z coraz większą siłą synkretyzm kulturowo-cywilizacyjny powoduje zacieranie wyraźnych granic między różnymi sferami życia ekonomicznego, społecznego i politycznego, generuje przenikanie się w nich zjawisk kulturowych, co wyraża się też w terminologii; pojawiają się tzw. zbitki pojęciowe z różnych sfer życia kulturowego; do nich należy marketing polityczny. Pojęcie „marketing” odnoszone jest do sfery życia duchowego, gdy do niedawna zarezerwowane było dla gospodarki. Zwraca się przy tym uwagę, że zmienia się też ich zakres; przewartościowuje się dotychczasowe ich rozumienie, np. świat wartości, do którego należą postawy, zachowania, oceny sytuowała się w sferze idei, konwencji, był „daleki” od marketingu (ryнку); w tradycyjnym pojmowaniu wprowadzenie wartości duchowych w ład rynkowy niemal jednocześnie jest z dehumanizacją życia społeczno-politycznego; w tradycyjnym rozumieniu „trudno” jest pogodzić się np. z marketingiem edukacyjno-wychowawczym czy w zakresie niesienia pierwszej pomocy drugiemu człowiekowi.

W życiu społecznym bardzo nośny stał się w ostatnich latach marketing polityczny. Zagadnienie to stało się przedmiotem uwagi poznawczej w studium dyplomowym Grzegorza Ignaczeńskiego. Podjął on próbę uporządkowania i interpretacji wiedzy o funkcjonowaniu marketingu politycznego w Polsce po 1989 r., posługując się przy tym publikacjami naukowymi oraz materiałami publicystycznymi zawartymi przede wszystkim na łamach „Wprost”, „Polityki” oraz „Gazety Wyborczej”.

Zwracając uwagę na kwestie pojęciowe podjęto próbę ukazania praktycznego zastosowania procedur i mechanizmów marketingu politycznego w polskiej współczesnej rzeczywistości kulturowej; próbuje się odpowiedzieć na pytanie czym jest towar polityczny? jak jest on produkowany i dystrybowany? jak jest on promowany i reklamowany? (s. 5).

W wykładzie ukazującym specyfikę marketingu politycznego w Polsce wyodrębniono cztery podstawowe kwestie jako rozdziały pracy, tj. I. Marketing jako narzędzie polityki; II. Specyfika polskiego rynku politycznego w latach 1989–